

Mathias de Sayve, a Composer of Rudolphine Prague, and His Printed Collection *Liber primus motectorum quinque vocum* (1595)

Petr Daněk – Petra Alexová

Abstract: This study deals with the composer and singer Mathias de Sayve, who was active at the Prague court of Emperor Rudolf II. It offers new information about his life and activities in his position as a court musician. At the same time, it attempts to evaluate his compositional oeuvre. It characterises the collections of compositions in which he is represented, and above all, it deals with the composer's private printed edition of his five-voice motets, which were issued in Prague in 1595 in the printing workshop of Jan Othmar. Only a torso of the printed collection has been preserved, and it has not yet been evaluated in the musicological literature. Besides a catalogue of textual and musical incipits in the print, the study also offers a transcription of the composer's only motet that has been preserved with all of its voices.

Key words: printed music, vocal polyphony, Rudolphine court ensemble, motet, part book, Prague printers before the Thirty Years' War

Mathias de Sayve is remembered today mainly because he was the elder brother of the exceptional composer and musician Lambert de Sayve, whose works—and later even the course of his life—continue to interest music historians. Without this connection, Mathias would probably have been forgotten in discussions of the musical culture of the High

Renaissance and early Baroque. Without any doubt, however, during his lifetime he was a respected performing musician whose vocal ability earned him a position singing alto at the imperial court and later enabled him to take part in and help direct the activities of the emperor's musical ensemble in the position of vice-kapellmeister. The fame of his brother Lambert, a progressive and innovative composer of Central Europe at the turn of the 16th and 17th centuries, undoubtedly helped Mathias's musical career. The family had several other musically gifted members, most notably Mathias's sons Erasmus, Arnold, and Mathias Jnr.¹

The de Sayve family came from the territory of present-day Belgium. The earliest documented family member was Raskin de Sayve, a burgher in Liège and the father of the two aforementioned musicians Mathias (ca. 1540 – ca. 1619) and Lambert (1549–1614).

We do not know much about Mathias's life. Basically, all that can be documented is his long tenure in the position of succentor at the Collegiate Church of Saint Martin in Liège (1571–1588). At the beginning of 1590, he became an alto singer in the court ensemble of Emperor Rudolf II. He can be documented as having worked in the service of the Habsburgs with remarkable perseverance until 1615.² Like many other persons at court, his name was recorded by the court chancellor with variable spelling as de Sayue, de Saiue, de Seyue, Seyve, de Saive / Mathes, Mattheß, Matthiaß, Matthes, Matthias.³ The imperial court valued the musical talent of this family, so other persons with this name were also in various positions: Mathias Jnr as a tenor in the first decade of the 17th century and Jacob as a trumpeter in 1613–1614. We also find several members of the de Sayve family among the boys singing in the imperial ensemble (Arnold 1592, Mattheß 1595, Libert 1601, who were probably the sons of Mathias Snr). This was nothing unusual because among the musicians of the imperial court, we also find other clans (Mosto, La Febure, La Court, Wolff) from similar places and regions⁴ including what was then Flanders.

The activities of Mathias Snr

In the court records, Mathias Snr is consistently listed as an “Altist”. It is only in 1598 that the position of “Vicecapellmeister” is added to his job description. Then in his last year of active performing (1615), he is designated as the “Capellmusicus”. The designation “Altist” clearly shows he was working as a singer, and alto is the highest singable range of the natural male voice. Higher parts could be sung only by boys or castrati. Mathias was designated as

---

The article was written in connection with the project GAČR 22-03419S, Forms of Humanism in Literature of the Bohemian Lands II; realised at the Institute of Philosophy of the Czech Academy of Sciences.

1) QUITIN, José – MARLOW, Richard: Sayve de family, in: *Grove Dictionary of Music and Musicians Online*, retrieved from: <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.24675> [accessed on 2024-12-26].

2) ŽÁČKOVÁ ROSSI, Michaela: *The Musicians at the Court of Rudolf II. The Musical Entourage of Rudolf II (1576–1612). Reconstructed from the Imperial Accounting Ledgers*. Prague: KLP, 2017, pp. 30, 160–161, where there is an overview of annual payments of the court chancellery for the period from 1590 to 1615.

3) *Ibid.*, p. 30.

4) For details, see *ibid.*, pp. XXIII.–XXIV.

an alto all his life, up to the remarkable age of 75. However, the last payment was probably rendered not for active service, but as repayment of debts of the chancellor from previous years. Therefore, he is designated as a “Capellnmusicus”, basically a musician of the court ensemble. The position of “Vicecapellnmeister” mentioned in 1598 was undoubtedly connected with temporary activity as a substitute for the Kapellmeister, Philippe de Monte at the time. Mathias died in 1619 in Bohemia, but it is not stated unambiguously that he died in Prague.⁵

Lambert de Sayve

His more famous brother Lambert had already become well known by the age of 20, when his compositions were first issued in print in the collection of motets *Novi atque catholici thesauri musici* (1568) edited by Pietro Giovannelli and distributed around Europe.⁶ He then entered the service of the Habsburgs, which led him to the position of choirmaster at the Melk Abbey, to presence at the wedding of King Philip II of Spain in Madrid, and to the secondary Habsburg court in Graz, where he led the boys’ choir of Archduke Karl. Finally, in 1583 he became the choirmaster of the musical ensemble of Archduke Matthias in Vienna. He persevered in his service despite all the changes at the Habsburg court and all the disputes in the imperial family, until he became the court Kapellmeister after the election of Matthias as emperor in 1612. For the occasion of the coronation, he had a remarkable collection of motets titled *Sacrae symphoniae* (1612) printed at the Louka Monastery near Znojmo. The motets call for between four and sixteen voices and include polychoral compositions

Lambert de Sayve, a portrait of the composer printed in *Sacrae symphoniae*, Johannes Fidler, Louka u Znojma, 1612. Illustration from the archive of the authors of the text. / Lambert de Sayve, portrét skladatale z tisku *Sacrae symphoniae*, Johannes Fidler, Louka u Znojma, 1612. Ilustrace z archivu autorů textu.

5) Bohumír Jan Dlabacz gives only basic information about Mathias Snr, Mathias Jnr, and Libert on the basis of the Hofstaat (records of court appointments) of 1594. Cf. DLABACZ, Bohumír Jan: *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*. Prague: Gottlieb Haase, 1815, vol. 3, col. 28. On the other hand, Robert Eitner already had most of the information we now know about Mathias at his disposal. Cf. EITNER, Robert: *Biographisch-Bibliographisches Quellen-Lexikon der Musiker und Musikgelehrten*, 8. Band. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1903, p. 442.

6) RISM B/I 1568⁴, 1568⁵.

in the Venetian style. The printer is identified as Johannes Fidler.⁷ All along, while carrying out his duties as choirmaster and Kapellmeister, he was intensively engaged in composing, watchfully and inventively reacting to the transformations of the style of European music at the beginning of the 17th century. Lambert thus became one of the main central European protagonists of the new music that had its roots in Italy. Unlike his elder brother Mathias, he was never in the service of Rudolf II, and he did not work in Prague. To the contrary, his standing at the Habsburg court in Vienna motivated other members of the musical de Sayve family to follow him there. In 1584, the sons of Mathias Snr, Carl and Libert, came to him from Prague, as did their brothers Erasme and Arnold, who had previously been working in Liège. After the death of Rudolf II in 1612, they were joined at the court of Emperor Matthias in Vienna by their father, Mathias Snr.

The activity of Mathias Snr as a composer

During his time in Prague, Mathias Snr was definitely a very active, busy musician, and composing was a part of those activities. His oeuvre is small compared to that of his younger brother, but it still merits attention in part because Mathias was respected in the circle of composers at Prague's Rudolphine court, as is shown by his inclusion in two collective anthologies created in collaboration with exceptional composers of the day.

1) *Odae suavissimæ*⁸

Odae suavissimæ, a collection of celebratory motets, was created as an expression of respect for Jacob Chimarraeus (*Odae suavissimæ in gratiam et honorem admodum reverendi ac illustrissimi domini d. Iacobi Chimarraei Ruremundani S. C. M. supremi eleemosynarii*), the grand almoner at the court of Rudolf II. It is a collection of 29 motets for six voices and of 5 motets for five voices by 24 composers, most of whom were active in the musical ensemble of Emperor Rudolf II or were otherwise tied to his court in Prague.⁹ In the collection, we find music by such illustrious composers as Philippe de Monte, Charles Luython,

---

7) RISM A/I S 1126: SACRÆ | SYMPHONIAE, | QVAS VVLOGO | MOTETAS AP- | PELLANT, TAM DE TOTIVS | ANNI FESTIS SOLENNIBVS, QVAM DE | TEMPORE 4.5.6.7.8.9.10.11.12.13.15. & 16. TAM VOCIBUS QVAM | Instrumentiis accommodatæ & nunc primum | in lucem æditæ | AVTHORE | LAMBERTO DE SAYVE, | POTENTISSIMI AC INVICTISSIMI MATTHIÆ, ROMANORVM | Imperatoris, semper Augusti, Hungariæ ac Bohemiæ &c. Regis Archiducis | Austriæ, &c. Supremo Capellæ-Magistro. | M.D. CXII. | Editio Prima. | Cum Privilegio Sacræ Cæsareæ Majestatis. | In Monasterio Lucensi, per Joannem Fidler.

8) RISM B/I [c.1610]18.

9) Cf. NIEMÖLLER, Klaus Wolfgang: Die musikalische Festschrift für den Direktor der Prager Hofkapelle Kaiser Rudolfs II. 1602, in: DAHLHAUS, Carl – MARX, Hans Joachim – MARX-WEBER, Magda – MASSENKEIL, Günther (eds.): *Bericht über den internationalen musikwissenschaftlichen Kongress Bonn 1970*. Kassel: Bärenreiter, 1973, pp. 520–522; NIEMÖLLER, Klaus Wolfgang: Jacob Chimarraeus. Ein Kölner Musiker am Habsburger Hof Rudolfs II. in Prag, in: NIEMÖLLER, Klaus Wolfgang – LOOS, Helmut (eds.): *Die Musik der Deutschen im Osten und ihre Wechselwirkung mit den Nachbarn. Ostseeraum – Schlesien – Böhmen/Mähren – Donauraum vom 23. bis 26. September 1992 in Köln [= Deutsche Musik im Osten, Bd. 6]*. Bonn: Schröder Verlag, 1994, pp. 359–374; BAJEROVÁ, Jana: *Jacobus Chimarraeus a sbírka motet Odae suavissimæ*. Seminar paper. Univerzita Karlova, Prague 2001.

Franz Sale, Jacob Regnart, Camillo Zanotti, Rudolph de Lasso, Hans Leo Hassler, Philipp Schoendorff, Liberale Zanchi, Lucas Zigotta, Alessandro Orologio, Mathias de Sayve, and others. Supplementing this group of Rudolphine court composers was a remarkable selection of their colleagues from other European courts and centres who had close religious or political ties to the Prague court. Therefore, Orlando di Lasso, Giuseppe Biffi, Phileno Agostino Cornazzano, Stefano Felis, Giovanni Battista Galeno, and others added compositions of their own to the collection. Among the Prague composers outside of court circles, Jacobus Handl Gallus is also present in the collection. Most of these composers are represented by a single composition in the printed collection, some by two, and three motets each by Charles Luython and Philippe de Monte. The composers in the collection *Odae suavissimae* are even referred to in the title as “*excellentissimi musici*”.¹⁰ Mathias de Sayve wrote two of the compositions in the collection: the six-voice motets (odes) *Omnia cum superent nil intactumque relinquunt Mortis avara manus* (VIII in the collection) and *Annua coelicolae rediit lux sacra Iacobo* (XIX).

The collection was compiled by Philipp Schoendorff, Chimarraeus’s pupil, and besides contributing two motets of his own, he also wrote the Latin dedication that introduces the collection. Unfortunately, the complete printed collection has not been preserved. Three part books (altus, bassus, quintus) are kept at a library in Regensburg, and the tenor part is in the library collection in Wolfenbüttel. Two part books are missing entirely.

The printed set is one of the most notable music collections of Rudolphine origin, yet we still have many unresolved questions about its creation. The collection lacks an indication of the year of printing or a printer’s colophon that would tell us the workshop where it was made, and we do not even know with certainty the purpose for which the collection was compiled. As far as dating is concerned, the portrait of Chimarraeus printed in the tenor part book can serve as something of a guide.

The copperplate engraving by Aegidius Sadeler, the court copperplate engraver in Prague, is dated to 1601. It should be emphasised that 1601 is the date when the portrait was made, and it does not necessarily mean the year when the whole collection was printed. During the Renaissance, inserting an already existing portrait into a new work being printed was generally routine practice. Nonetheless, the dating of the portrait limits the earliest possible dating of the whole printed collection: it cannot have been printed before 1601. In addition, the portrait reveals that at the time when it was made, Chimarraeus was 59 years old. It is therefore very likely that the occasion for which the collection was printed was Chimarraeus’s 60th birthday, so it can be dated to 1602. This is merely a hypothetical estimate because the printed collection gives no indication that it was actually made for that purpose, but this explanation seems very likely.

Another question that had remained unanswered until recently was the origin of the collection’s printing because no colophon is found on any of the part books. Analysis of the

---

10) RISM B/I [c.1610]8: *Odae suavissimae in gratiam et honorem admodum reverendi ac illustris Domini D. Jacobi Chimarraei . . . a diversis excellentissimis musicis partim V, partim VI vocibus decantatae.*

typographic equipment used has revealed that the print definitely corresponds to the workshop of the Prague printer Jiří Nigrin of Nigropont (Georgius Nigrinus), based in Prague's Old Town. In his workshop, Nigrin used two different styles of noteheads for music printing. The first was part of the inventory of the workshop that he obtained through marriage in 1571, and he acquired the second one himself for his well-established business in ca. 1586. Then until his death, he used exclusively the newer type for polyphonic prints. It was the second set that matches the type of noteheads used for typesetting *Odae suavissimae*. All of the musical symbols from clefs to accidentals, custodes, and noteheads are a match with Nigrin's materials. Fusae, i.e. notes with flags, deserve greater attention. Two versions of them appear in the print—for each fusa of a particular pitch, there are two versions of the symbol, which differ in terms of the placement of the flag on the staff and its shape. This is typical of Jiří Nigrin's workshop and specifically of his later printing from the period around 1600 (we find it in Luython's *Selectissimarum sacrarum*, 1603, and in *Opus musicum*, 1604). Likewise, the symbol for the mensuration tempus perfectum diminutum as printed in *Odae suavissimae* corresponds to Nigrin's prints from ca. 1600. In those cases, the mensuration symbol appears on the staff between the first and the third space from the bottom (again in *Selectissimarum sacrarum*), while in his earlier prints we find only the version moved a space higher. Likewise, all of the woodcut initials used in *Odae suavissimae*, which appear serving as decorations at the beginning of each of the compositions, match the equipment of Nigrin's workshop. The composition of the initials also corresponds to the profile of the workshop from the period after 1600. In terms of the initials used, Nigrin's prints from this period are much more uniform than earlier ones. While for individual prints from ca 1600, Nigrin generally employed initials mostly from a single set (only occasionally supplemented by letters from other sets of initials) so the whole print makes a unified impression, in the previous thirty years he had been decorating prints with very diverse initials (with as many as nine different kinds in a single print). On the basis of analysis of the typography of the print, it can be said firstly that *Odae suavissimae* was printed in Prague by Nigrin, but at the same time, it is possible to support the print's identification as being connected with Chimarrhaeus's 60th birthday because from the perspective of typography, the print corresponds approximately to the period around 1600. Purely on the basis of the typographic material, the terminus post quem can be established as 1598, when Nigrin had acquired one of the initials used, and the terminus ante quem would be 1606, when he died, and his workshop ceased printing polyphonic music.¹¹

Another noteworthy feature of the print *Odae suavissimae* is its lavishly decorated title page. Unlike the rest of the collection, which is made using the typesetting technique that was usual at the time, the title page is printed using the more demanding technique

---

11) Cf. JAKOUBKOVÁ, Petra: *Typografie hudebních tisků Jiřího Nigrina*. Thesis. Univerzita Karlova, Prague, 2014. Also cf. DANĚK, Petr: *Historické tisky vokální polyfonie, rané monodie, hudební teorie a instrumentální hudby v českých zemích do roku 1630. Se soupisem tisků z let 1488–1628 uložených v Čechách*. Prague: KLP, 2015. Earlier literature is also cited here.

Title page from the collection *Odae suavissimae*. / Titulní stránka ze sbírky *Odae suavissimae*.

of copperplate engraving. Copperplate engraving was very rare in Bohemia at the end of the 16th century, and as far as we know, the first title page made by copperplate engraving appeared in prints from Nigrin's workshop: *Empresas morales* (1581), Typotius's *Symbola divina* (1601), and *Symbola varia* (1602). A canon is engraved in the upper part of the title page with the text *Domat omnia virtus*. The Latin texts of the motets relate directly to Chimarraeus or contain the text of the canon, which was probably Chimarraeus's motto. Despite the texts being very closely tied to Chimarraeus's, they were not written especially for the collection *Odae suavissimae*. For example, the texts of 17 of the 34 motets were borrowed from the collection *Carmen Gratulatorium*, which had been created in 1595 for the occasion of Chimarraeus's visit to Cologne.¹²

Odae suavissimae in gratiam et honorem admodum reverendi ac illustris Domini D. Jacobi Chimarraei . . . a diversis excellentissimis musicis partim V, partim VI vocibus decantatae.

RISM B/I [c.1610]¹⁸

Location:

Regensburg, Bischöfliche Zentralbibliothek, Proskesche Musikabteilung, 9995/A.R. 717 (A, B, 5v)

Wolfenbüttel, Herzog August Bibliothek, 1.4.11 Musica (T)

VIII. Mathias de Sayve, *Omnia cum superent nil intactumque relinquunt Mortis avara manus*, for six voices

XIX. Mathias de Sayve, *Annua coelicolae rediit lux sacra Iacobo*, for six voices

2) *Rosetum Marianum* (1604)¹³

Selected composers of the Rudolphine court and of Prague also took part in the creation of a collection of Marian motets compiled and prepared for printing by the choirmaster of the Augsburg cathedral and composer Bernhard Klingenstein (1545/46–1614). The collection titled *Rosetum Marianum* contains 33 five-voice motets, and it is an interesting collective work. Klingenstein selected, approached, and organised a large group of outstanding composers of central Europe and southern Germany and asked each to write a unique, original Marian motet based on a melody placed in the cantus firmus and one of the 33 strophes of text of the German sacred song *Maria zart, von edler Art*. Klingenstein worked on the collection as its editor for several years and dedicated it to Heinrich von Knöringen (1570–1646), who served as the Bishop of Augsburg from 1598 to 1646.

It was printed in 1604 in Dillingen in the printing workshop of Adam Weizer. Klingenstein approached composers from several important centres: the Bavarian court in Munich, from

---

12) Jacobus VIVARIUS: *Carmen gratulatorium in honorem . . . D. Iacobi Chimarraei Ruremundani*. Coloniae: Grevenbruch, 1595. VD16 V 2849.

13) RISM B/I 1604⁷.

which Johannes de Fossa, Ferdinand and Rudolph di Lasso, and Fileno Cornazzani made contributions; composers serving the Hohenzoller family in Sigmaringen, represented by Melchior Schramm and Jakob Reiner; numerous composers working in the service of the Habsburgs, and especially those who were active in Rudolphine Prague including Franz Sale, Kryštof Harant, Charles Luython, Mathias de Sayve, Lambert de Sayve, Jacob Regnart, and Jacob and Hans Leo Hassler; and Simon Kolb and Georgio Flori, who were active in Innsbruck. From among the circle of composers in Augsburg, besides Bernhard Klingenstein himself, those who took part in the anthology of Marian compositions based on a single musical subject included Gregor Aichinger, Christian Erbach, Philipp Zindelin, and Narcissus Zängel. Most of the composers knew each other through their various places of employment and shared personal relationships. However, they also shared the Catholic faith in common (with some exceptions). Among all of these composers, Kryštof Harant had special standing, as he still held an honorary position at the court of Rudolf II at the time, and in the index of the composers in the collection, his aristocratic origins are emphasised: *Christophorus Harant, Baro de Bolsciz*. Mathias de Sayve is represented by a motet that sets to music the text of a strophe of *Maria klar, der Engel Schar*. The collection has been preserved with its complete voices. For this reason, the motet in question by Mathias de Sayve is the composer's only work preserved with all its voices.¹⁴

ROSETVM MARIANVM. | Vnser lieben Frawen Rosengertlein/ | Von drey vnd dreyßsig lieblichen schoenen Rosen oder | Lobgesangen Gott dem Almechtigen / vnd dessen würdigsten Muotter | vnd Junckfrawen Marie / durch drey vnd dreyßsig beriembte Musicos vñ Com= | ponisten, mit sondern fleiß auff ein Subiectum, mit fünff Stimmen | Componirt, vnd letztlich zusam[m]en getragen. | Durch | BERNHARDV M KLINGENSTEIN, hoher | Stiff Augspurg / Chori Musici præfectum. | QVINTA VOX. | Rosa [illustration] MYSTICA. | Gedruckt zu Dilligen / durch Adam Meltzer. | 1604, RISM B/I 1604⁷.

Location:

Brussels, Bibliothèque royale de Belgique (KBR) - Koninklijke Bibliotheek van België, 1.699 A, (5v.)

<https://uurl.kbr.be/1560679>

Munich, Bayerische Staatsbibliothek. Musikabteilung, Abteilung Handschriften und alte Drucke, Königliche Hof- und Staatsbibliothek, (C, A, T, B, 5v.)

<https://stimbuecher.digitale-sammlungen.de/view?id=bsb00073085>

London, The British Library, C 255, (5v)

Uppsala, Universitetsbibliotek, Carolina Rediviva, not further specified

X. Mathias de Sayve, *Maria klar, der Engel Schar* for 5 voices

---

¹⁴) Cf. the appendix of musical examples with this study.

Dominic Custos, portrait of Bishop Heinrich von Knöringen, ca. 1600. Illustration from the archive of the authors of the text. / **Dominic Custos**, portrét biskupa Heinricha von Knöringen, kolem r. 1600. Ilustrace z archivu autorů textu.

3) *Liber primus motectorum quinque vocum* (1595)¹⁵

The two collective anthologies in which the music of Mathias de Sayve is also represented were preceded by a Prague printed edition of his motets titled *Liber primus motectorum quinque vocum* from 1595. It is the only music that this composer himself is known to have had printed, and probably also the only edition of his music printed during his lifetime. There are no other sources (including sources other than music) indicating that he had any other collection of his compositions printed during his lifetime. The printing was done in the Prague workshop (*Veteri Pragae*) of Jan Othmar (*Jan Othmar Jakubův Dačický*).¹⁶ This can also be seen as a unique instance for the printer because the collection of motets by Mathias de Sayve is almost the only documented case of music printing done by this workshop. Beforehand, Jan Othmar had printed the music only for a simple song titled *Lamentací, aneb tužebné naříkání jedné pěkné panenky v času jejího velikého zármutku* (Lamentations, or The Plaintive Wailing of a Pretty Young Girl at the Time of Her Great Sorrow), which he printed as a broadsheet in 1590.¹⁷ The workshop of Jan Othmar,¹⁸ which was in independent operation from 1589 to 1606, focused mainly on producing occasional humanist publications, calendars, and printed matter connected with state administration.¹⁹ It is not entirely clear why the composer Mathias de Sayve decided to use that workshop's services. Jiří Nigrin was well established in Prague at the time with a near monopoly on the printing of vocal polyphony and very good contacts with court composers; his workshop was also equipped with a sufficient quantity of music printing blocks.²⁰ For printing the anthology of motets by Mathias de Sayve, Jan Othmar undoubtedly had to borrow printing materials especially for the job. He also did not print any music in his later publications after 1595. Furthermore, the quantity of special printing material required for preparing the publication of a collection of 21 compositions for five voices would undoubtedly have exceeded the capacity apparently available to Jan Othmar's small printing workshop, which was operating on a part-time basis to some extent.

15) RISM A/I/7, S 1127.

16) Concerning the printing shop, cf. VOIT, Petr: Jiří Jakubův Dačický, in: VOIT, Petr: *ENCYKLOPEDIÉ knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*, 2nd edition. Prague: Libri ve spolupráci s Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, 2008, vol. 2, Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica, retrieved from: <https://encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Jiří%20Jakubův%20Dačický> [accessed on 2025-01-05]; VEČEŘOVÁ, Petra: *Knihotiskaři Jiří Jakubův Dačický a Jan Othmar Jakubův Dačický*. Dissertation. Univerzita Karlova, Prague 2012.

17) BAŤA, Jan: Neznámý hudební jednolist Jana Otmara Dačického (1590), *Hudební věda*, vol. 48, 2011, no. 4, pp. 361–368.

18) Concerning Jan Othmar, also see the entry in HEJNIC, Josef – MARTÍNEK, Jan: *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě = Enchiridion renatae poesis Latinae in bohemia et Moravia cultae*, vol. 4. Prague: Academia, 1973, p. 83. The entry deals only with Jan's poetic contributions and reflections by humanists of the period about his tragic end. For an interpretation of all of the sources on his life, cf. VEČEŘOVÁ, *Knihotiskaři Jiří Jakubův Dačický*, op. cit., p. 61 ff.

19) VEČEŘOVÁ, *Knihotiskaři Jiří Jakubův Dačický*, op. cit., p. 139 ff.

20) DANĚK, Petr: *Tisky vokální polyfonie pražské provenience do roku 1620, Documenta pragensia*, vol. 10, 1990, no. 1, pp. 219–238; DANĚK, Petr: *Historické tisky vokální polyfonie, rané monodie, hudební teorie a instrumentální hudby v českých zemích do roku 1630, Se soupisem tisků z let 1488–1628 uložených v Čechách*. Prague: KLP, 2015.

2078 9

❧ ROSETVM MARIANVM. ❧

Vnser lieben Frawen Rosengerstein /

Von drey vnd dreyßßig lieblichen schönen Rosen oder
Lobgesangen Gott dem Allmechtigen / vnd dessen würdtigsten Mütter
vnd Junckfrawen Marie / durch drey vnd dreyßßig berieimbte *Muficos vñ Com-*
ponisten / mit sondern fleiß auff ein Subiectum, mit fünff Stimmen
Componirt, vnd lustlich zusamen getragen.

Durch

BERNHARDVM KLINGENSTEIN, hoher
Stift Augspurg / *Chori Mufici praefectum.*

❧ CANTVS. ❧

ROSA

MYSTICA

Gedruckt zu Dillingen / durch Adam Meltzer.

1604. 50

Bayer. Staats-
Bibliothek
München

Title page of the soprano part of the collection *Rosetum Marianum*, Dillingen, Adam Meltzer, 1604. / Titulní strana sopránového partu sbírky *Rosetum Marianum*, Dillingen, Adam Meltzer, 1604.

Jan Othmar's father, Jiří Jakubův Dačický, was equipped for printing music; he operated a printing workshop in Prague's Old Town from 1568 to 1619, and he had long been on bad terms with Jan Othmar.²¹ The father's printing workshop was among the best and most professional, and preferred using decorative printing materials that made its products more interesting and aesthetically pleasing.²² That print workshop did not publish much printed music, but there is one instance of a first for the era before the Thirty Years' War: in 1577 it issued a reprint of Václav Miřínský's older hymnbook *Písně Starého zákona gruntovní a velmi utěšené* (Old Testament Songs, Substantial and Very Pleasant),²³ which had first been issued ten years earlier by Markéta Kozlová's printing workshop thanks to Jan Táborský.²⁴ It contains 59 vocal texts, but only three are supplemented with musical notation. In 1602 and in the second edition of 1606, Jiří Jakubův Dačický published Tobiáš Závorka Lipenský's extensive hymnbook *Písně chval božských* (Songs in Praise of God).²⁵ Závorka's Protestant hymnal is exceptional among collections of printed songs from before the Thirty Years' War in terms of the quantity of texts intended for singing and the quantity and extent of printing of melodies.²⁶ For our purposes, with the aim of explaining the origin of the materials that Jan Othmar was using for printing Mathias de Sayve's collection of polyphonic motets, it is important that most of the notated chorale melodies in Tobiáš Závorka Lipenský's hymnal are printed on five-line staves, but with the use of black "plainchant" noteheads, which cannot be used for the printing of polyphonic compositions. From this, it is apparent that the printing workshop of Jan Othmar's father was not a place where he could have obtained the equipment for printing the polyphonic compositions of Mathias de Sayve.

Instead, another possible source for obtaining or borrowing material for printing music may have been Michael Lantzenberger's printing workshop in Leipzig. Both Jan Othmar and his father Jiří Jakubův Dačický had personal contacts with that workshop and had realised joint printing projects with it in 1602, including the third edition of a Protestant postil by Martin Philadelphus Zámrský,²⁷ which was published without the knowledge and consent of the Prague Archdiocese; the two Prague printers were prosecuted and imprisoned for its publication.²⁸ From 1591 to 1611, the Leipzig printer Michael Lantzenberger issued several musical prints, and his workshop undoubtedly possessed sufficient printing equipment for

21) VEČEŘOVÁ, *Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický*, op. cit., p. 33 ff.

22) VOIT, *Jiří Jakubův Dačický*, op. cit.

23) KOUBA, Jan: *Slovník staročeských hymnografů (13.–18. století)*. Prague: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i., 2017, entry Václav Miřínský, p. 281; VEČEŘOVÁ, *Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický*, op. cit., pp. 105–106; Knihopis, Ko5620.

24) Knihopis, Ko5619.

25) KOUBA, *Slovník staročeských hymnografů*, op. cit., entry Tobiáš Závorka Lipenský, p. 475 ff.; VEČEŘOVÁ, *Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický*, op. cit., p. 106; RISM A/I Z 108.

26) KOUBA, *Slovník staročeských hymnografů*, op. cit., p. 476.

27) Knihopis 7160.

28) VEČEŘOVÁ, *Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický*, op. cit., pp. 48, 49, 65, 278, 279.

the typesetting of music.²⁹ He is thus a very likely albeit hypothetical source of printing material for Jan Othmar.

Two complete part books (Quinta pars, Bassus) from Sayve's printed collection have been preserved to this day in the collection of the University and City Library of Cologne.³⁰ A torso of the beginning of the alto part (3 ff.) was then found in the collection of the National Museum in Prague in the binding of a different print, and it was restored in January 1997.³¹ The prints supplement each other, naturally, and their title pages and dedications are identical. A slight difference on the title pages of the Prague and Cologne specimens can be observed beneath the name of the composer, where the Prague torso lacks the addition of *S.C.M. Chori music: viceger: O.F.*, which is found on the very well preserved specimens in Cologne, but there is nothing else to suggest that this would involve a different edition of the same collection. Rather, it seems that the composer's professional designation was added to the Cologne part books after the fact. The layout of the title page is very similar to music prints from Jiří Nigrin's workshop; at first glance, it looks practically identical. The noteheads and certain uppercase letters at the beginnings of compositions are also similar. Nonetheless, this is different printing material that Jan Othmar acquired from somewhere else, as is discussed in the text above. Nigrin's printing workshop definitely was not the source of the borrowed or acquired printing material, although the workshop's output and its approach to designing prints, including the index of compositions at the end and the layout of the individual pages, served as inspiration for Othmar.

Mathias de Sayve's collection contains compositions in the motet genre for five voices. As is clear from the table of the musical and textual incipits of compositions below, six motets with two sections and nine with one section, all to Latin texts, were included in the collection. The printed motet bears a lofty and rather shallow dedication without clear dating to an influential minister at the court of Emperor Rudolf II and chairman of the secret council (Heimrat), Wolfgang Rumpf, Freiherr von Wüloß (1536–1606). The choice of dedicatee was undoubtedly well targeted. Wolfgang Rumpf felt a strong connection with music and was himself an active musician. He owned an extensive collection of sheet music, which now graces the Royal Conservatoire in Madrid.³² Mathias de Sayve was not the first Rudolphine musician to choose Wolfgang Rumpf as the dedicatee of a collection of compositions. The imperial tenor and composer Franz Sale did likewise in 1593; his

---

29) RISM A/I C 4575; A/I C 264; B/VIII 1602|02; RISM 1001098261; A/I C 265; CC 265, B/VIII 1611; A/I G 449; A/I F 727. The most significant share of musical engraving is in Wolfgang Figulus's printed edition *Hymni sacri et scholastici*, 1604, and in the edition of Andreas Gassmann's wedding composition *Epithalamion*, 1611.

30) See below.

31) ŠTEFANCOVÁ, Dagmar: *Tisky do roku 1700 v Národním muzeu – Českém muzeu hudby*. Prague: Národní muzeum, 2019, pp. 32, 98. Shelf mark IV E 87.

32) HONISCH, Erica Supria – ESCRIVA-LLORCA, Ferran – KNIGHTON, Tess: On the Trail of a Knight of Santiago: Collecting Music and Mapping Knowledge in Renaissance Europe, *Music and Letters*, vol. 101, 2020, no. 3, pp. 397–453.

first collection of motets titled *Sacrarum cantionum ... liber primus*,³³ published in Prague by Jiří Nigrin, was also dedicated to Rumpf.³⁴ Rumpf presumably paid for the printing of both publications.

In view of the fragmentary nature of the Prague print of Mathias de Sayve's motets, it is really impossible to assess his compositional style or his uniqueness as a composer. The only composition from the collection with all of the voices preserved, *Rosetum marianum*, serves as proof that he was a generally skilled composer and an undoubtedly experienced musician. The voice leading is still basically quite polyphonic, and the whole composition makes a rather conservative impression for the time when it was written. From the preserved voices of the Prague motet collection, one may surmise that he employed the same style throughout the collection. It is therefore appropriate to ask why the collection was created and for what purposes it was even published. An answer can really only be formulated as a hypothesis. In all probability, there was a personal relationship between the composer and the dedicatee behind its publication. The edition itself is relatively simple. The printer did not employ decorative elements or supplementary graphic materials of any kind, and there is no printed poem recommending or praising the composer or the dedicatee. The dedicatee is mentioned only in the text of the opening motet, apart from the aforementioned dedication, which tells us nothing about any other circumstances of publication.

LIBER PRIMVS, // Motectorum quinque Vocum, // MATHIAE DE SAYVE LEODIENSIS.
// S.C.M. Chori music: viceger: // O. F. // ALTUS. QUINTA PARS. BASSUS. // VETERI
PRAGAE, // Typis mandabat JOHANNES OTTHMAR. // ANNO DOMINI, M. D. XCV.

Location:

RISM A/I/7, S 1127

Prague, NM-ČMH IV E 87 (torso of the alto part)

Cologne, Universitäts- und Stadtbibliothek Köln, Hauptabteilung (formerly Stadtbibliothek Köln), K 16a 7543 (Quinta pars, Bassus)

Dedication:

ILLUSTRIS: D. DOMINO WOLFGANGO // RVMPHIO, LIBERO BARONI IN WIELROS
ET WEY-//TRACH, SUMMO AULAE PRAEFECTO, SUPREMO CUBICU-//LARIO, ET
INTIMO CONSILIARIO, EQUITI ORDI-//nis S. Iacobi de Spata, & Commendatori in
Paraquellos, Domino // suo & Protectori semper colendissimo.

---

33) SALE, Franciscus: *Sacrarum cantionum omnis generis instrumentis musicis et vivae voci accomodatarum* [!] *hactenusque non editarum liber primus*. – Praegae, typis Georgii Nigrini, anno M.D.XCIII. RISM A/I/7, 309.

34) DANĚK, *Historické tisky vokální polyfonie*, op. cit., pp. 37, 44–45.

Title page of the alto volume of a printed edition *Liber primus motectorum quinque vocum* by Mathias de Sayve, Prague, Jan Othmar, 1595. / Titulní list altového svazku tisku Mathiase de Sayve, *Liber primus motectorum quinque vocum*, Praha, Jan Othmar, 1595

Produerunt in lucem haemeae lucubratiuculae sub auspiciis, favore // et patrocinio Illustrissimae D. V. cujus immensa in me colla-/ta beneficia nulla ratione promereri, nedum compensare mihi // posse videor: nam sive beneficii ipsius magnitudinem spectas, // sive personae, à qua proficiscitur, dignitatem, earum neutri, ingenii, fortunae // met virium tenuitas, satisfacere ulla ex parte potest.

Eadem igitur animi // magnitudine et humanitate quibus me in conferendis beneficiis jamdudum // prosecuta est, exiguum huius grati animi argumentum, et summae meae in ea // observantiae pignus excipere non dedignetur.

Loco beneficii erit si aequo et // hilari animo, maximi, si gratum et jucundum quaecumque à me, omni cum a-//nimi demissione offertur munus Illustrissimae D. V. accidisse cognovero: // Quam Deus Opt. Max sospitem diu et icolumen servet.

Pragae die

Illustrissimae D.V.

Addictissimus et humillimus cliens,

Mathias de Sayve.

ILLVSTRISS: D. DOMINO WVOLFANGO
RVMPHIO, LIBERO BARONI IN WIELROS ET WEY,
TRACH, SUMMO AULAE PRAEFECTO, SUPREMO CUBICU
LARIO, ET INTIMO CONSILIARIO, EQVITI ORDII
nis S. Iacobi de Spata, & Commendatori in Paraquellos, Domino
suo & Protectori semper colendissimo.

*R*odeunt in lucem haec mea lucubratiuncula sub auspiciis, favore
& patrocinio Illustrissima D. V. cuius immensa in me colla-
ta beneficia nulla ratione promereri, necum compensare mihi
posse videor: nam siue beneficii ipsius magnitudinem spectas,
siue personam, a qua proficiscitur, dignitatem, carum neutri, ingenii, fortuna
et virum tenuitas, satisfacere vlla ex parte potest. Eadem igitur animi
magnitudine & humanitate quibus me in conferendis beneficiis iamdudum
prosecuta est, exiguum huius grati animi argumentum, & summa mea in ea
observantia pignus excipere non dedignetur. loco beneficij erit si aequo &
hilaris animo, maximi, si gratum & jucundum quaecumq; a me, omni cum a-
nimi demissione offertur munus Illustrissima D. V. accidisse cognovero:
Quam Deus Opt. Max. sospitem diu & incolumem seruet. Praga die

Illustrissimæ D. V.

Addictissimus & humillimus cliens,
Mathias de Sayve.

Dedication of the printed edition of *Liber primus motectorum quinque vocum* by Mathias de Sayve, Prague, Jan Othmar, 1595, to Wolfgang Rumpf. / *Dedikace tisku Mathiase de Sayve, Liber primus motectorum quinque vocum*, Praha, Jan Othmar, 1595, Wolfgangu Rumpfovi.

INDEX MOTECTORVM QVÆ IN HOC
Libro continentur,
QVINQVE VOCVM.

I. Gaude Sancta Mater.	XII. Crucem tuam adoramus.
II. Exulta per felix.	XIII. Deus misereatur nostri.
III. Tollite iugum meum.	XIII. Beata es virgo Maria.
IIII. Istorum est enim.	XV. Ave Maria, gratia plena.
V. O Jesu Rex gloriose.	XVI. Genuit puerpera Regem.
VI. Pauper sum ego.	XVII. O beatum virum.
VII. Ipsi vero consideraverunt.	XVIII. Surrexit Christus.
VIII. Exiit à Patre.	XIX. Ne tradideris me Domine.
IX. Fuit homo missus à Deo.	XX. Magnus es Domine.
X. Benedicta sit sancta.	XXI. Quoniam in tribulationem.
XI. Benedicamus Patrem.	

FINIS MOTECTORVM.

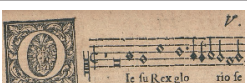

List of compositions by Mathias de Sayve in the printed edition *Liber primus motectorum quinque vocum*, Prague, Jan Othmar, 1595. / *Soupis skladeb tisku Mathiase de Sayve, Liber primus motectorum quinque vocum*, Praha, Jan Othmar, 1595.

INDEX MOTETARUM QUE IN HOC // Libro continentur, // QUNIQUE VOCUM.

- i. Gaude Sancta Mater.
- ii. Exulta perfelix.
- iii. Tollite jugum meum.
- iv. Istorum est enim.
- v. O Jesu Rex gloriose.
- vi. Pauper sum ego.
- vii. Ipsi verò consideraverunt.
- viii. Ex tui à Patre.
- ix. Fuit homo desus à Deo.
- x. Benedicta sit sancta.
- xi. Benedicamus Patrem.
- xii. Crucem tuam adoramus.
- xiii. Deus misereatur nostri.
- xiv. Beata est virgo Maria.
- xv. Aue Maria, gratia plena.
- xvi. Genuit puerpera Regem.
- xvii. O beatum virum.
- xviii. Surrexit Christus.
- xix. Ne tradideris me Domine.
- xx. Magnus es Domine.
- xxi. Quoniam in tribulationem.

FINIS MOTECTORVM.

Mathias de Sayve, a Composer of Rudolphine Prague

	Textual and musical incipits	Altus	Quinta vox	Bassus
1 1.p.	Gaude Sancta Mater			
2 2.p.	Exulta per-felix			
3	Tollite jugum meum			
4	Istorum est enim			
5	O Jesu Rex gloriose			
6 1.p.	Pauper sum ego			
7 2.p.	Ipsi verò consideraverunt			
8	Ex tui à Patre			
9	Fuit homo desus à Deo			
10 1.p.	Benedicta sit sancta			
11 2.p.	Benedicamus Patrem			
12 1.p.	Crucem tuam adoramus			
13 2.p.	Deus misereatur nostri			
14 1.p.	Beata est virgo Maria			

15 2.p.	Ave Maria, gratia plena		
16	Genuit puer- pera Regem		
17	O beatum virum		
18	Surrexit Christus		
19	Ne tradideris me Domine		
20	Magnus es Domine (Oratio To- biae senioris)		
21 2.p.	Quoniam in tribulationem		

Address: Prof. PhDr. Petr Daněk, Ph.D., Vysoká škola múzických umení v Bratislave,
Hudobná a tanečná fakulta, Katedra teórie hudby, Zochova 1, 813 01 Bratislava, Slovakia
E-mail: petr.danek@volny.cz

Address: Mgr. Petra Alexová, Bärenreiter Praha s.r.o., náměstí Jiřího z Poděbrad 112/19,
130 00 Praha 3, Czech Republic
E-mail: petrajakoubkova@seznam.cz

Maria klar, der Engel Schar

Mathias de Sayve

Musical score for the first system of the piece. It features five vocal parts: Cantus, Altus, Tenor I, Tenor II, and Bassus. The music is in 2/2 time and G major. The lyrics are: Ma - ri - a klar, der En - gel Schar, dein Lob tun hoch ver - je - hen, Ma - ri - a klar, der En - gel Schar, dein Lob tun hoch ver - Ma - ri - a klar, der En - gel Schar, dein Lob tun hoch ver - Ma - ri - a klar, der En - gel Schar, dein Lob tun hoch ver - Ma - ri - a klar, der En - gel Schar, dein Lob tun hoch ver -

Musical score for the second system of the piece, starting at measure 7. It features five vocal parts: C (Cantus), A (Altus), T I (Tenor I), T II (Tenor II), and B (Bassus). The lyrics are: O Mor - gen-stern, O Mor - gen-stern, emp-fach mich gern, lass mich dein Anblick je - hen, O Mor - gen-stern, emp - - fach mich gern, lass mich je - hen, O Mor - gen-stern, emp - fach mich gern, lass ver - je - hen, O Mor - gen-stern, emp - fach mich gern, je - hen, O Mor - gen-stern, emp-fach mich gern, lass mich dein

2

13

C
se - hen, auf dei - ner Schei-tel bist du be - kleid't, bist

A
dein An - blick se - hen, auf dei - ner Schei-tel bist

T I
mich dein An - blick se - hen, auf dei - - ner Schei-tel bist du

T II
lass mich dein An - blick se - hen, auf dei - ner Scheitel, auf dei - ner

B
An - - - blick se - - - hen, auf dei - ner

18

C
du be - kleid't, mit ei - ner Kron ge - ster - - net, hilf

A
du be - kleid't, mit ei - ner Kron ge - ster - net, hilf

T I
be - kleid't, mit ei - ner Kron ge - ster - net, hilf dass

T II
Schei - tel bist du be - kleid't, hilf dass ich werd ge - ler -

B
Schei - tel bist du be - kleid't, hilf dass ich werd ge -

23

C
dass ich werd ge - ler - - - net, dass ich be - schau, O ed - le Jungfrau,

A
dass ich werd ge - ler - - - net, dass ich be - schau, O ed - le Jung -

T I
ich werd ge - ler - net, dass ich be - schau, O ed - le Jung -

T II
- net, dass ich be - schau, O ed - le Jung -

B
ler - net, dass ich be - schau, O ed - le Jung -

28

C Je - sum zu Lohn, ins Him - mels Thron, dem tu ich

A frau, Je - sum zu Lohn, ins Him - mels Thron, dem tu ich mich er - ge -

T I frau, Je - sum zu Lohn, ins Him - mels Thron, dem tu ich

T II frau, Je - sum, Je - sum zu Lohn, ins Himmels Thron, dem

B frau, Je - sum zu Lohn, ins Him - mels Thron,

33

C mich er - ge - - - ben, und hilf mir dann, auch mit - - -

A - ben, und hilf mir dann, auch mit Sankt

T I mich er - ge - - - ben, und hilf mir dann, auch mit - - -

T II tu ich mich er - ge - - - ben,

B und hilf mir dann, auch mit Sankt

38

C Sankt Ann, bei ihm e - wig zu le - ben.

A Ann, bei ihm e - wig zu le - ben, zu le - - - ben.

T I Sankt Ann, bei ihm e - wig zu le - - - ben.

T II bei ihm e - wig zu le - ben, bei ihm e - wig zu le - ben.

B Ann, bei ihm e - wig zu le - ben, bei ihm e - wig zu le - ben.

Mathias de Sayve, skladatel rudolfínské Prahy, a jeho tisk *Liber primus motectorum quinque vocum* (1595)

Petr Daněk – Petra Alexová

Kdyby nebyl Mathias de Sayve starším bratrem výjimečného skladatele a hudebníka Lamberta de Sayve, který svým dílem a následně i životními osudy budil a budí zájem hudebních historiků, zapadl by z pohledu dnešního zájmu o hudební kulturu vrcholné renesance a raného baroka nejspíše do zapomnění. To však nepochybně, že za svého života byl respektovaným praktickým hudebníkem, jehož interpretační kvality z něj udělaly altistu na císařském dvoře a následně mu umožnily podílet se na profilování a práci císařského hudebního tělesa i v pozici vicekapelníka. Proslulost jeho bratra, který patřil mezi progresivní a novátorské skladatelské osobnosti střední Evropy na přelomu 16. a 17. století, mu bezpochyby v jeho hudební kariéře pomáhala. Hudebními dispozicemi však byli vybaveni i další členové rodiny de Sayve, především Mathiasovi synové Erasmus, Arnold a Mathias jr.¹

Rodina de Sayve pocházela z území dnešní Belgie. Nejstarším doloženým příslušníkem rodu byl Raskin de Seave, který byl měšťanem v Lutychu a otcem dvou již zmíněných hudebníků: Mathiase (c1540–c1619) a Lamberta (1549–1614).

Článek vznikl v souvislosti s projektem GAČR 22-03419S, Podoby humanismu v literatuře českých zemí II realizovaném ve Filosofickém ústavu České akademie věd.

1) QUITIN, José – MARLOW, Richard: Sayve de family, in: *Grove Dictionary of Music and Musicians Online*, dostupné z: <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.24675> [cit. 2024-12-26].

O Mathiasově životě toho mnoho nevíme. Doložitelné je jen jeho v podstatě dlouhé působení v postavení sukcentora v kolegiálním kostele sv. Martina v Lutychu (1571–1588). Na začátku roku 1590 se stal altistou v císařské kapele Rudolfa II. V habsburských službách působil s obdivuhodnou vytrvalostí doložitelně až do roku 1615.² Dvorská kancelář obdobně jako u řady dalších příslušníků dvora zaznamenávala jeho jméno s proměnlivou ortografií jako: de Sayue, de Saiue, de Seyue, Seyve, de Saive / Mathes, Mattheß, Matthiaß, Matthes, Matthias.³ Císařský dvůr si hudebních dispozic této rodiny vážil, takže na různých místech působili i další nositelé tohoto jména: Mathias mladší jako tenorista v prvním desetiletí 17. století a Jacob jako trubač v letech 1613–1614. Také mezi chlapeckými zpěváky císařské kapely nalezneme několik členů rodiny de Sayve (Arnold 1592, Mattheß 1595, Libert 1601 – kteří byli se vši pravděpodobností synové Mathiase st.). Nebylo to nic neobvyklého, protože mezi hudebníky císařského dvora nacházíme i další rodinné klany (Mosto, La Febure, La Court, Wolff), které přicházely z podobných míst a oblastí,⁴ včetně tehdejšího Vlámska.

Působení Mathiase st.

Mathias starší je ve dvorských knihách uváděn důsledně jako „Altist“. Pouze v roce 1598 je k tomuto oborovému označení přidána i funkce „Vicecapellmeister“. A v posledním roce jeho aktivní činnosti (tedy 1615) je označen také jako „Capellmusicus“. Označení „Altist“ je jasné. Jednalo se o nejvyšší dosažitelnou polohu přirozeného mužského hlasu, o označení aktivního zpěváka. Vyšší polohy už mohli zpívat jen chlapečtí zpěváci nebo kastráti. Mathias byl altistou označován po celý život až do obdivuhodných cca sedmdesáti pěti let věku. Poslední platba byla ale nejspíše udělena nikoliv za aktivní službu, ale jako proplacení dluhů kanceláře z let minulých. Proto je v souvislosti s tím označován i jako „Capellmusicus“, tedy v podstatě hudebník dvorské kapely. Funkce „Vicecapellmeistra“, kterou je uveden v roce 1598, souvisela bezpochyby s dočasnou činností v postavení zástupce kapelníka, tedy v té době Philippa de Monte. Mathias zemřel v roce 1619 v Čechách, aniž by bylo jednoznačně uvedeno, že by to bylo v Praze.⁵

2) ŽÁČKOVÁ ROSSI, Michaela: *The Musicians at the Court of Rudolf II. The Musical Entourage of Rudolf II (1576–1612). Reconstructed from the Imperial Accounting Ledgers*. Praha: KLP, 2017, s. 30, 160–161, kde je přehled ročních výplat dvorské kanceláře pro období 1590–1615.

3) Tamtéž, s. 30.

4) Podrobně tamtéž, s. XXIII.–XXIV.

5) Bohumír Jan Dlabacz uvádí pouze jednoduchou informaci o Mathiasovi st., Mathiasovi jr. a Libertovi na základě Hofstaatu z roku 1594. Srov. DLABACZ, Bohumír Jan: *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*. Praha: Gottlieb Haase, 1815, sv. 3, sl. 28. Oproti tomu Robert Eitner disponoval už většinou informací o Mathiasovi, které jsou známe dnes. Srov. EITNER, Robert: *Biographisch-Bibliographisches Quellen-Lexikon der Musiker und Musikgelehrten*, 8. Band. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1903, s. 442.

Lambert de Sayve

Jeho slavnější bratr Lambert se stal známým již ve dvaceti letech, kdy vyšly jeho první skladby v evropsky rozšířené sbírce motet, kterou editoval Pietro Giovannelli: *Novi atque catholici thesauri musici* (1568).⁶ Poté vstoupil do služeb Habsburků, jež ho zavedly na místo sbormistra v klášteře Melk, na svatbu španělského krále Philippa II. v Madridu, na vedlejší habsburský dvůr do Grazu, kde působil jako vedoucí chlapeckého sboru arcivévody Karla, aby se stal v roce 1583 sbormistrem kapely arcivévody Matyáše ve Vídni. V jeho službách vytrval přes všechny změny na habsburských dvorech i přes všechny spory v císařské rodině, až se po jmenování Matyáše císařem v roce 1612 stal dvorským kapelníkem. K příležitosti korunovace vydal v klášteře Louka u Znojma tiskem pozoruhodnou sbírku motet pro čtyři až šestnáct hlasů *Sacrae symphoniae* (1612), jež obsahuje i vícesborové skladby v benátském stylu. Jako tiskař je označen Johannes Fidler.⁷ Jeho sbormistrovské a kapelnické povinnosti po celou dobu provází intenzivní skladatelská činnost, bedlivě a invenčně reagující na proměny stylu evropské hudby na začátku 17. století. Lambert se tak stal jedním z hlavních středoevropských protagonistů nové hudby, která měla své kořeny v Itálii. Oproti svému staršímu bratrovi Mathiasovi nikdy nebyl ve službách Rudolfa II. a nepůsobil v Praze. Naopak jeho postavení u vídeňského habsburského dvora motivovalo další členy hudebního rodu de Sayve, aby ho následovali. V roce 1584 za ním z Prahy přišli synové Mathiasa st. Carl a Libert, a také jejich bratři Erasme a Arnold, kteří předtím působili v Lutychu. Po smrti Rudolfa II. v roce 1612 je v Matyášově kapele ve Vídni doplnil i jejich otec Mathias st.

Skladatelská činnost Mathiasa st.

Během svého pražského pobytu byl Mathias st. zcela určitě velmi aktivním a vytíženým hudebníkem. Do jeho aktivit patřila i činnost kompoziční. Ve srovnání s mladším bratrem je nečetná, ale přesto stojí za pozornost – už jen kvůli tomu, že Mathias byl v okruhu skladatelů pražského rudolfinského dvora respektovaný. Svědčí o tom jeho zařazení do dvou kolektivních antologií, které vznikly spoluprací výjimečných skladatelských osobností té doby.

1) *Odae suavissimae*⁸

Sbírka oslavných motet *Odae suavissimae* vznikla jako vyjádření úcty Jacobu Chimarraeovi (*Odae suavissimae in gratiam et honorem admodum reverendi ac illustrissimi domini d. Iacobi Chimarraei Ruremundani S. C. M. supremi eleemosynarij*), elemosinariovi na

6) RISM B/I 1568⁴, 1568⁵.

7) RISM A/I S 1126: SACRÆ | SYMPHONIAE, | QVAS VVLOGO | MOTETAS AP- | PELLANT, TAM DE TOTIVS | ANNI FESTIS SOLENNIBVS, QVAM DE | TEMPORE 4.5.6.7.8.9.10.11.12.13.15. & 16. TAM VOCIBUS QVAM | Instrumentiis accomodatae & nunc primum | in lucem æditæ | AVTHORE | LAMBERTO DE SAYVE, | POTETENTISSIMI AC INVICTISSIMI MATTHIÆ, ROMANORVM | Imperatoris, semper Augusti, Hungariæ ac Bohemiæ &c. Regis Archiducis | Austriæ, &c. Supremo Capellæ-Magistro. | M.D. CXII. | Editio Prima. | Cum Privilegio Sacræ Cæsareæ Majestatis. | In Monasterio Lucensi, per Joannem Fidler.

8) RISM B/I [c.1610]18.

dvoře Rudolfa II. Jedná se o sbírku devětatvaceti šestihlasých a pěti pětihlasých motet od čtyřiatvaceti autorů, z nichž většina působila v kapele císaře Rudolfa II. nebo byla jinak spojena s jeho pražským dvorem.⁹ Ve sbírce najdeme skladby autorů zvučných jmen, jako byli Philippe de Monte, Charles Luython, Franz Sale, Jacob Regnart, Camillo Zanotti, Rudolph de Lasso, Hans Leo Hassler, Philipp Schoendorff, Liberale Zanchi, Lucas Ziggotta, Alessandro Orologio, Mathias de Sayve a další. Elitní skupinu rudolfínských dvorských skladatelů doplnil pozoruhodný výběr jejich kolegů z jiných evropských dvorů a center, které byly pražskému dvoru konfesionálně a politicky blízké. Své skladby do této sbírky tak připojili Orlando di Lasso, Giuseppe Biffi, Phileno Agostino Cornazzano, Stefano Felis, Giovanni Battista Galeno a další. Z pražských skladatelů mimo okruh dvora je ve sbírce přítomen ještě Jacobus Handl Gallus. Většina z uvedených autorů je v tisku zastoupena jednou skladbou, někteří dvěma a Charles Luython s Philippem de Monte dokonce třemi motety. Skladatelé sbírky *Odae suavissimae* jsou již v názvu označeni jako „excellentissimi musici“.¹⁰ Mathias de Sayve je autorem dvou skladeb ve sbírce, a to šestihlasých motet (6d) VIII. *Omnia cum superent nil intactumque relinquunt Mortis avara manus* (v pořadí VIII. skladba) a *Annua coelicolae rediit lux sacra Iacobo* (XIX.).

Sbírku sestavil Philipp Schoendorff, Chimarrhaeův žák, a kromě toho, že sám také přispěl dvěma motety, je rovněž autorem latinské dedikace v úvodu sbírky. Tisk se bohužel nedochoval kompletní. Tři hlasové knihy (altus, bassus, quintus) jsou uloženy v knihovně v Regensburgu a tenor má ve svých sbírkách knihovna ve Wolfenbüttelu. Dvě hlasové knihy jsou však zcela ztraceny.

Tisk patří mezi velmi reprezentativní hudební sbírky rudolfínské provenience, nicméně kolem jeho vzniku máme stále řadu nedořešených otázek. Ve sbírce chybí rok vytištění, stejně tak i tiskařské impresum, z něhož bychom mohli vyčíst, v jaké dílně byl pořízen, a s určitostí nevíme ani důvod, proč byla vůbec sbírka sestavena. Pokud jde o dataci, může jako určité vodítko k jejímu určení posloužit Chimarrhaeův portrét vytištěný v tenorové knize.

Mědiryt, jehož autorem je Aegidius Sadeler, dvorní mědirytec na císařském dvoře v Praze, je označen rokem 1601. Je třeba zdůraznit, že letopočet 1601 je datem pořízení portrétu a nemusí nutně znamenat rok vytištění celé sbírky. Bylo celkem běžnou praxí renesance, že byl-li do tisku vkládán portrét, použila se již existující vyobrazení. Nicméně díky vročení portrétu lze stanovit spodní hranici vzniku celého tisku – sbírka tedy nemohla být vytištěna před rokem 1601. Kromě toho portrét také prozrazuje, že v době jeho pořízení

9) Srov. NIEMÖLLER, Klaus Wolfgang: Die musikalische Festschrift für den Direktor der Prager Hofkapelle Kaiser Rudolfs II. 1602, in: *Bericht über den internationalen musikwissenschaftlichen Kongress Bonn 1970*, eds. Carl Dahlhaus – Hans Joachim Marx – Magda Marx-Weber – Günther Massenkeil. Kassel: Bärenreiter, 1973, s. 520–522; TÝŽ: Jacob Chimarrhaeus. Ein Kölner Musiker am Habsburger Hof Rudolfs II. in Prag, in: *Die Musik der Deutschen im Osten und ihre Wechselwirkung mit den Nachbarn. Ostseeraum – Schlesien – Böhmen/Mähren – Donauraum vom 23. bis 26. September 1992 in Köln* [= Deutsche Musik im Osten, Bd. 6], eds. Klaus Wolfgang Niemöller – Helmut Loos. Bonn: Schröder Verlag, 1994, s. 359–374; BAJEROVÁ, Jana: *Jacobus Chimarrhaeus a sbírka motet Odae suavissimae*. Seminární práce. Univerzita Karlova, Praha 2001.

10) RISM B/I [c.1610]18: *Odae suavissimae in gratiam et honorem admodum reverendi ac illustris Domini D. Jacobi Chimarrhaei . . . a diversis excellentissimis musicis partim V, partim VI vocibus decantatae*.

Aegidius Sadeler, portrait of Jacob Chimarraeus, tenor part book from the collection *Odae suavissimae*, 1601. Illustration from the archive of the authors of the text. / **Aegidius Sadeler, portrét Jacoba Chimarraeha**, tenorová kniha sbírky *Odae suavissimae*, 1601. Ilustrace z archivu autorů textu.

bylo Chimarraeovi padesát devět let. Je tedy velmi pravděpodobné, že příležitostí, k níž byl tisk sestaven, byly pravděpodobně Chimarraeovy šedesáté narozeniny, a tudíž lze tisk datovat rokem 1602. Jedná se sice pouze o hypotetický odhad, protože tisk žádným způsobem nenaznačuje, že byl opravdu pořízen za tímto účelem, nicméně se toto vysvětlení jeví jako velmi pravděpodobné.

Nezodpovězenou otázkou donedávna zůstával i tiskařský původ sbírky, jelikož žádná z hlasových knih není označena impresem. Z hlediska rozboru použitého typografického vybavení odpovídá tisk jednoznačně dílně pražského tiskaře Jiřího Nigrina z Nigropontu, sídlící v Praze na Starém Městě. Nigrin ve své dílně používal pro tisk not dva odlišné styly notových znaků. První z nich byl součástí inventáře dílny, kterou sňatkem získal v roce 1571, druhý si sám pořídil do zaběhnutého podniku kolem roku 1586. Až do své smrti pak používal pro polyfonní tisky výhradně novější typ. Právě tato druhá sada se shoduje s notovými typy, které byly použity při sazbě *Odae suavissimae*. S Nigrinovým materiálem se shodují ve všech notových znacích od klíčů, přes posuvky, kustody až po noty. Větší pozornost si zasluhují fuzy, tedy noty s praporky. V tisku se totiž objevují ve dvou variantách – pro každou fuзу v určité notové výšce existují dvě varianty znaku, které se od sebe liší umístěním praporku v osnově i jeho tvarováním. To je typické právě i pro oficínu Jiřího Nigrina, konkrétně pro jeho pozdější tisk z doby kolem roku 1600 (najdeme je v Luythonově *Selectissimarum sacrarum*, 1603, i v *Opus musicum*, 1604). Podobně znak pro menzuru tempus perfectum diminutum, jak je vytištěn v *Odae suavissimae*, odpovídá Nigrinovým tiskům kolem roku 1600. Menzura se v těchto případech objevuje v notové osnově mezi první a třetí mezerou odspodu osnovy (opět *Selectissimarum sacrarum*), zatímco v jeho ranějších tiscích najdeme pouze verzi posunutou o mezeru výš. Právě tak se všechny dřevořezové iniciály použité v *Odae suavissimae*, které se ve funkci dekoru objevují na začátku každé ze skladeb, shodují s vybavením Nigrinovy dílny. Rovněž skladba iniciál odpovídá profilu dílny z období po roce 1600. Nigrinovy tisky z této doby jsou totiž z hlediska použitých iniciál mnohem jednodušší než tisky starší. Zatímco v tiscích kolem roku 1600 Nigrin zpravidla zařazoval v rámci jednoho tisku převážně iniciály z jedné sady (doplněné jen ojediněle písmeny z jiných iniciál) a celý tisk tak působí celistvějším dojmem, v předchozích třiceti letech tisky dekoroval iniciálami velmi různorodými (i devíti odlišnými druhy v rámci jediného tisku). Na základě analýzy typografie tisku lze tedy jednak říci, že *Odae suavissimae* byl vytištěn v Praze u Nigrina, ale zároveň lze podpořit i určení tisku, které souviselo s Chimarraeovým životním jubileem, protože z typografického hlediska odpovídá tisk přibližně období kolem roku 1600. Čistě na základě typografického materiálu by spodní hranice byla vymezena rokem 1598, kdy si Nigrin pořídil jednu z použitých iniciál, a rokem 1606, kdy zemřel a v dílně tak ustala produkce polyfonních tisků.¹¹

Na tisku *Odae suavissimae* je rovněž pozoruhodný bohatě zdobený titulní list. Na rozdíl

11) Srov. JAKOUBKOVÁ, Petra: *Typografie hudebních tisků Jiřího Nigrina*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Praha 2014. Dále srov. DANĚK, Petr: *Historické tisky vokální polyfonie, rané monodie, hudební teorie a instrumentální hudby v českých zemích do roku 1630. Se soupisem tisků z let 1488–1628 uložených v Čechách*. Praha: KLP, 2015. Zde i starší literatura.

Tenor 6. Vocum. VIII. Matthias de Sayue.

Mnia cum su perent nil intactumq; relinquunt
Mortis avara ma nus, Omnia cum superent nil intactumq;
relin quant Mortis avara manus, Temporis hora fugax, Tempo
ris hora fu gax Temporis hora fu gax Vnam Virtu
tem non tangunt inclita virtus, Nam vinci nescit Cunētaq; sola Do
mar Sic Iacobe tuum ij fulcro virtu
tis amatæ passim durabit semper in or be de cus,

Quis te

Tenor part of the composition *Omnia cum superent nil intactumque relinquunt Mortis avara manus* by Mathias de Sayve from the collection *Odae suavissimae*. / **Tenorový part** skladby Mathiase de Sayve, *Omnia cum superent nil intactumque relinquunt Mortis avara manus* ze sbírky *Odae suavissimae*.

od zbytku sbírky, která je pořízena tehdy běžným tiskem ze sazby, je titulní strana tištěna náročnější technikou mědirytu. V Čechách byl mědiryt na konci 16. století velmi vzácný a pokud víme, první mědirytová titulní strana se objevila právě v tiscích z Nigrinovy dílny, v *Empresas morales* (1581), Typotiových *Symbola divina* (1601) a *Symbola varia* (1602). V horní části titulní strany je vyryt kánon s textem *Domat omnia virtus*. Samotné latinské texty motet se vztahují přímo k Chimarraeovi nebo obsahují právě text kánonu, který byl pravděpodobně Chimarraeovým mottem. Přestože jsou texty skladeb tak úzce vázány na Chimarraeovu osobu, nebyly složeny přímo pro sbírku *Odae suavissimae*. Texty sedmnácti z celkových čtyřiatřiceti motet byly kupříkladu převzaty ze sbírky *Carmen Gratulatorium*, jež vznikla v roce 1595 u příležitosti Chimarraeovy návštěvy Kolína nad Rýnem.¹²

Odae suavissimae in gratiam et honorem admodum reverendi ac illustris Domini D. Jacobi Chimarraei . . . a diversis excellentissimis musicis partim V, partim VI vocibus decantatae.

RISM B/I [c.1610]¹⁸

Uložení:

Regensburg, Bischöfliche Zentralbibliothek, Proskesche Musikabteilung, 9995/A.R. 717 (A, B, 5v)

Wolfenbüttel, Herzog August Bibliothek, 1.4.11 Musica (T)

VIII. *Mathias de Sayve, Omnia cum superent nil intactumque relinquunt Mortis avara manus, pro 6 hlasů*

XIX. *Mathias de Sayve, Annua coelicolae rediit lux sacra Iacobo, pro 6 hlasů*

2) *Rosetum Marianum* (1604)¹³

Vybraní skladatelé rudolfínského dvora a Prahy se podíleli i na vzniku sbírky mariánských motet, kterou sestavil a k tisku připravil kapelník augsburské katedrály a skladatel Bernhard Klingenstein (1545/46–1614). Sbíрка nazvaná *Rosetum Marianum* obsahuje třiatřicet pětihlasých motet a je zajímavým skupinovým dílem. Klingenstein totiž vybral, oslovil a zorganizoval početnou skupinu vynikajících skladatelů střední Evropy a jižního Německa a požádal je, aby každý napsal osobité původní mariánské moteto, jež vycházelo z nápěvu umístěného do cantu firmu a jedné z třiatřiceti textových strof německé duchovní písně *Maria zart, von edler Art*. Sbíрка, na které Klingenstein redakčně pracoval několik let, je věnována Heinrichu von Knöringen (1570–1646), jenž působil jako biskup v Augsburgu v letech 1598–1646.

¹²) Jacobus VIVARIUS: *Carmen gratulatorium in honorem . . . D. Jacobi Chimarraei Ruremundani*. Coloniae: Grevenbruch, 1595. VD16 V 2849.

¹³) RISM B/I 1604⁷.

Cantus. MATHIAS DE SAYVE. X.

M Aria klar/der Engellschar/ dein lob thun hoch ver-
iechen/ O Morgen stern/ O Morgen stern/empfach mich gern
laf mich dein anblick sechen/ auf deiner scheidel bist du bekleit/ bist,
du beklait/ mit einer kron gester- net/ hilf dz ich
werd geler net/ dz ich beschaw/ O Edle Junckfraw/
Jesum zelohn/ ins Himnls thron/ dem thu ich mich erge-
ben/ vnd hilf mir dann/ auch mit Sant Ann/
bey ihm ewig/ zu leben, DD

Soprano part from Mathias de Sayve's composition *Maria klar, der Engel Schar*, from the collection *Rosetum Marianum*, Dillingen, Adam Meltzer, 1604. / **Sopránový part** skladby Mathiase de Sayve *Maria klar, der Engel Schar* ze sbírky *Rosetum Marianum*, Dillingen, Adam Meltzer, 1604.

Vytištěna byla v roce 1604 v Dillingenu u tiskaře Adama Weizera. Klingenstein oslovil skladatele z několika významných center: mnichovský bavorský dvůr, odkud přispěli Johannes de Fossa, Ferdinand a Rudolph di Lasso a Fileno Cornazzani; skladatele ve službách Hohenzollernů v Sigmaringu, jež reprezentoval Melchior Schramm a Jakob Reiner; početnou skupinu skladatelů v habsburských službách, především ty, kteří působili v rudolfínské Praze, k nimž patřil Franz Sale, Kryštof Harant, Charles Luython, Mathias de Sayve, Lambert de Sayve, Jacob Regnart, Jacob a Hans Leo Hasslerovi; Simona Kolba a Georgia Floriho, tvořící v Innsbrucku. Z okruhu augsburských skladatelů se na antologii mariánských skladeb podle jednoho hudebního subjektu podíleli vedle samotného Bernharda Klingensteina i Gregor Aichinger, Christian Erbach, Philipp Zindelin a Narcissus Zängel. Většina skladatelů se osobně znala z různých působišť a měla k sobě osobní vztah. Spojovala je však (až na výjimky) i katolická konfese. Zvláštní postavení má mezi všemi autory Kryštof Harant, který je v té době v čestné funkci při dvoře Rudolfa II. a v indexu skladatelů sbírky je zdůrazněn jeho šlechtický původ: *Christophorus Harant, Baro de Bolsciz*. Mathias de Sayve je účasten motetem zhudebnujícím textovou strofu *Maria klar, der Engel Schar*. Sbíрка se dochovala hlasově kompletní. Proto je zmíněné moteto Mathiase de Sayve jedinou hlasově úplně dochovanou skladbou tohoto autora.¹⁴

ROSETVM MARIANVM. | Vnser lieben Frawen Rosengertlein | Von drey vnd dreyßsig lieblichen schoenen Rosen oder | Lobgesangen Gott dem Almechtigen / vnd dessen würdigsten Muotter | vnd Junckfrawen Marie / durch drey vnd dreyßsig beriembte Musicos vñ Com= | ponisten, mit sondern fleiß auff ein Subiectum, mit fünff Stimmen | Componirt, vnd letztlich zusam[m]en getragen. | Durch | BERNHARDVM KLINGENSTEIN, hoher | Stiff Augspurg / Chori Musici præfectum. | QUINTA VOX. | Rosa [illustration] MYSTICA. | Gedruckt zu Dilligen / durch Adam Meltzer. | 1604, RISM B/I 1604⁷.

Uložení:

Brusel, Bibliothèque royale de Belgique (KBR) - Koninklijke Bibliotheek van België, 1.699 A, (5v.)

<https://uurl.kbr.be/1560679>

Mnichov, Bayerische Staatsbibliothek. Musikabteilung, Abteilung Handschriften und alte Drucke, Königliche Hof- und Staatsbibliothek, (C, A, T, B, 5v.)

<https://stimbuecher.digitale-sammlungen.de/view?id=bsb00073085>

Londýn, The British Library, C 255, (5v)

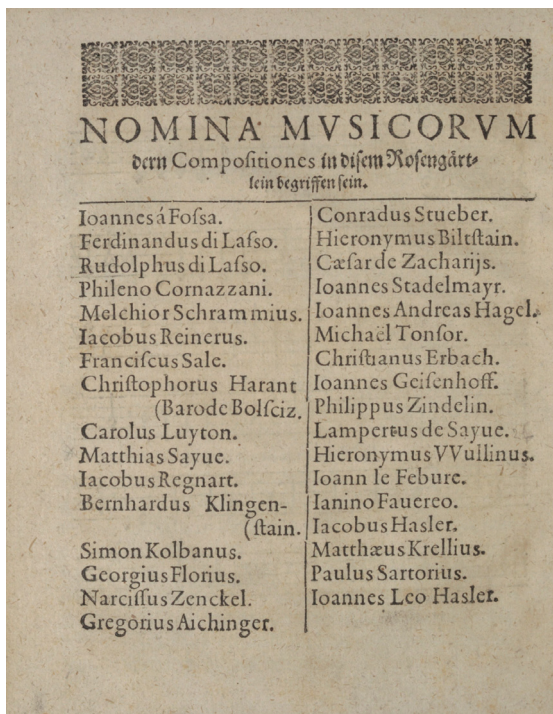
Uppsala, Universitetsbibliotek, Carolina Rediviva, bez upřesnění

X. Mathias de Sayve, *Maria klar, der Engel Schar pro 5 hlasů*

¹⁴) Srov. notová příloha této studie.

3) *Liber primus motectorum quinque vocum* (1595)¹⁵

Oběma kolektivním sbírkám, v nichž je zastoupen svojí tvorbou také Mathias de Sayve, časově předchází pražský tisk jeho motet nazvaný *Liber primus motectorum quinque vocum* z roku 1595. Je to jediný autorský tisk tohoto skladatele, který dnes známe, a také je nejspíše jediným, jenž vznikl za jeho života. Žádné jiné (ani mimohudební) prameny nenaznačují, že by za svého života vydal jiný soubor skladeb. Tisk byl vydán v pražské oficíně (*Veteri Pragae*) Jana Othmara (*Jan Othmar Jakubův Dačický*).¹⁶ I to lze vnímat jako zvláštní tiskařský počin, protože motetová sbírka Mathiase de Sayve je téměř jediným dokladem uplatnění notosazby touto tiskárnou. Předtím užil Jan Othmar tisk not pouze u jednoduché písně nazvané *Lamentací, aneb tužebné naříkání jedné pěkné panenky v času jejího velikého zármutku*, kterou vydal jako jedlolist v roce 1590.¹⁷ Dílna Jana Othmara,¹⁸ která působila samostatně v letech 1589–1606, byla zaměřena především na produkci humanistických příležitostných tisků, kalendářů a tisků souvisejících se státní správou.¹⁹ Proč se skladatel Mathias de Sayve st. rozhodl využít její služby, není zcela zřejmé. V Praze v té době působil jako zavedený a téměř monopolní tiskař vokální polyfonie Jiří Nigrin, který měl

List of composers (*Nomina musicorum*) represented in the anthology *Rosetum Marianum*, Dillingen, Adam Meltzer, 1604. / **Soupis skladatelů** (*Nomina musicorum*) zastoupených v kolektivní sbírce *Rosetum Marianum*, Dillingen, Adam Meltzer, 1604.

15) RISM A/I/7, S 1127.

16) K tiskárně srov. VOIT, Petr: Jiří Jakubův Dačický, in: TÝŽ: *ENCYKLOPEDIÉ knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*, 2. vyd. Praha: Libri ve spolupráci s Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, 2008, 2. sv., Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica, dostupné z: https://encyklopedie-knihy.cz/index.php?title=Jiří%20%99%20%AD_Jakub%20%AFV_Da%20%8DICK%20%BD&oldid=17529 [cit. 2025-01-05]; VEČEŘOVÁ, Petra: *Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický a Jan Othmar Jakubův Dačický*. Disertační práce. Univerzita Karlova, Praha 2012.

17) BAŤA, Jan: Neznámý hudební jedlolist Jana Othmara Dačického (1590), *Hudební věda*, roč. 48, 2011, č. 4, s. 361–368.

18) K Janu Othmarovi srov. i heslo v HEJNIC, Josef – MARTÍNEK, Jan: *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě = Enchiridion renatae poesis Latinae in bohemia et Moravia cultae*, sv. 4. Praha: Academia, 1973, s. 83. Heslo se zabývá pouze Janovými básnickými příspěvky a reflexí jeho tragického konce dobovými humanisty. O interpretaci všech pramenů k jeho životu srov. VEČEŘOVÁ, *Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický*, op. cit., s. 61 ad.

19) VEČEŘOVÁ, *Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický*, op. cit., s. 139 ad.

zároveň velmi dobré kontakty na dvorské skladatele a dílnu vybavenou notovými štočky v dostatečném množství.²⁰ Jan Othmar si musel bezpochyby pro tisk sborníku motet Mathiasse de Sayve tiskařský materiál jednorázově vypůjčit. Notosazbu totiž neužil ani v dalších svých tiscích po roce 1595. A množství specifického tiskařského materiálu potřebného pro pořízení sbírky jedenadvaceti skladeb pro pět hlasů bezpochyby překračovalo možnosti malé a do určité míry i příležitostné tiskárny, kterou dílna Jana Othmara zřejmě byla.

Tiskařskou výbavou pro sázení not disponoval otec Jana Othmara Jiří Jakubův Dačický, který provozoval tiskárnu na Starém Městě pražském v letech 1568–1619 a s nímž Jan Othmar dlouhodobě neměl dobré vztahy.²¹ Otcova tiskárna patřila profesně k lepším pražským oficínám a s oblibou užívala i ozdobný tiskařský materiál, jímž zvyšovala zajímavost a estetičnost svých produktů.²² Tisků s notosazbou nevyšlo z této tiskárny mnoho, nicméně jeden má mezi předbělohorskými tisky významné prvenství: roku 1577 zde vyšel přetisk staršího kancionálu Václava Miřínského *Písně Starého zákona gruntovní a velmi utěšené*,²³ který byl poprvé vytištěn o deset let dříve péčí Jana Táborského v tiskárně Markéty Kozlové.²⁴ Obsahuje padesát devět zpěvních textů, ale pouze tři z nich jsou doplněny notací. V roce 1602 a v druhém vydání roku 1606 vydal Jiří Jakubův Dačický obsáhlý kancionál Tobiáše Závorky Lipenského *Písně chval božských*.²⁵ Závorkův evangelický kancionál je mezi předbělohorskými písňovými tisky výjimečný množstvím uvedených textů určených ke zpěvu a také četností a rozsahem vytištěných notovaných nápěvů.²⁶ Z pohledu našich úvah, jež směřují k objasnění původu tiskařského materiálu, který využil Jan Othmar k realizaci souboru polyfonních motet Mathiasse de Sayve, je důležité, že většina notovaných nápěvů otištěných v kancionálu Tobiáše Závorky Lipenského jsou chorální nápěvy tištěné sice v pětilinkové osnově, ale za užití černých „chorálních“ not, jež nelze v tisku polyfonních skladeb použít. Z toho je patrné, že ani otcova tiskárna nebyla místem, kde by Jan Othmar mohl získat vybavení k pořízení tisku polyfonních skladeb Mathiasse de Sayve.

Jako možný zdroj získání či zapůjčení tiskařského materiálu pro notosazbu se tak nabízí spíše lipská tiskárna Michaela Lantzenbergera. S tou měli Jan Othmar i jeho otec Jiří Jakubův Dačický osobní styky a realizovali v ní i dva společné tisky v letech 1602, včetně třetího vydání protestantské postily Martina Philadelphu Zámrského,²⁷ která byla vydána bez souhlasu a vědomí pražského arcibiskupství a pro niž byli následně oba pražští tiskaři

20) DANĚK, Petr: Tisky vokální polyfonie pražské provenience do roku 1620, *Documenta pragensia*, roč. 10, 1990, č. 1, s. 219–238; TÝŽ: *Historické tisky vokální polyfonie, rané monodie, hudební teorie a instrumentální hudby v českých zemích do roku 1630, Se soupisem tisků z let 1488–1628 uložených v Čechách*. Praha: KLP, 2015.

21) VEČEŘOVÁ, *Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický*, op. cit., s. 33 ad.

22) VOIT, Jiří Jakubův Dačický, op. cit.

23) KOUBA, Jan: *Slovník staročeských hymnografů (13.–18. století)*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i., 2017, heslo Václav Miřínský, s. 281; VEČEŘOVÁ, *Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický*, op. cit., s. 105–106; Knihopis, K05620.

24) Knihopis, K05619.

25) KOUBA, *Slovník staročeských hymnografů*, op. cit., heslo Tobiáš Závorka Lipenský, s. 475 ad.; VEČEŘOVÁ, *Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický*, op. cit., s. 106; RISM A/I Z 108.

26) KOUBA, *Slovník staročeských hymnografů*, op. cit., s. 476.

27) Knihopis 7160.

stíhání a věznění.²⁸ Lipský tiskař Michael Lantzenberger vydal v letech 1591–1611 několik hudebních tisků a jeho dílna bezpochyby disponovala dostatečným tiskařským vybavením pro sazbu not.²⁹ Je proto velmi pravděpodobným, i když hypotetickým zdrojem tiskařského materiálu pro Jana Othmara.

Do dnešní doby se dochovaly dva kompletní hlasy (Quinta pars, Bassus) Sayveho tisku ve fondu Univerzitní a městské knihovny v Kolíně nad Rýnem.³⁰ Torzo začátku altového hlasu (3 ff.) pak bylo nalezeno ve fondu Národního muzea v Praze ve vazbě jiného tisku a v lednu 1997 restaurováno.³¹ Tisky se samozřejmě doplňují, titulní strany a dedikace jsou totožné. Drobný rozdíl na titulní straně pražského a kolínského exempláře je zaznamenatelný pod jménem skladatele, kdy u pražského torza tisku chybí doplnění *S.C.M. Chori music: viceger: O.F.*, které se nachází u velmi dobře zachovaných exemplářů kolínských. Nic dalšího však nenasvědčuje tomu, že by se jednalo o rozdílné vydání stejné sbírky. Spíše se zdá, že toto profesní označení skladatele bylo do kolínských hlasových knih přidáno až dodatečně. Titulní strana je úpravou velmi podobná hudebním tiskům z dílny Jiřího Nigrina. Na první pohled vypadá až téměř identicky. Podobné jsou i notové typy a některé verzálky na začátcích skladeb. Nicméně se jedná o jiný tiskařský materiál, který Jan Othmar pořídil jinde, jak jsme již uvedli v textu výše. Nigrinova tiskárna nebyla určitě zdrojem půjčeného či získaného tiskařského materiálu, ačkoli její produkce, způsob řešení tisku, včetně závěrečného indexu skladeb a rozvržení jednotlivých stran, byla pro Othmara inspirací.

Sbírka Mathiase de Sayve obsahuje skladby motetového typu pro pět hlasů. Jak je patrné z tabulky notových a textových incipitů skladeb níže, bylo do sbírky zařazeno 6 dvoudílných a 9 jednodílných motet na latinské texty. Tisk motet je vzletnou a poněkud bezobsažnou dedikací bez jasné datace věnován vlivnému ministrovi císaře Rudolfa II. a prezidentovi jeho tajné rady Wolfgangu Rumpfovi, svobodnému pánu von Wülroß (1536–1606). Volba dedikanta byla bezpochyby dobře cílená. Wolfgang Rumpf byl člověk s vyhraněným vztahem k hudbě a sám byl aktivním hudebníkem. Vlastnil rozsáhlou sbírku hudebnin, která je dnes ozdobou Královské hudební konzervatoře v Madridu.³² Mathias de Sayve nebyl prvním rudolfínským hudebníkem, který si Wolfganga Rumpfa vybral jako adresáta své sbírky skladeb. Obdobně učinil již v roce 1593 císařský tenorista a skladatel Franz Sale, jenž svoji prvou sbírku motet nazvanou *Sacrarum cantionum ... liber primus*³³ a vydanou

28) VEČEŘOVÁ, *Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický*, op. cit., s. 48, 49, 65, 278, 279.

29) RISM A/I C 4575; A/I C 264; B/VIII 1602|02; RISM 1001098261; A/I C 265; CC 265, B/VIII 1611; A/I G 449; A/I F 727. Nejvýznamnější podíl notosazby je v tisku Wolfganga Figula *Hymni sacri et scholastici*, 1604, a ve vydání svatební skladby Andrea Gassmanna *Epithalamion*, 1611.

30) Srov. níže.

31) ŠTEFANCOVÁ, Dagmar: *Tisky do roku 1700 v Národním muzeu – Českém muzeu hudby*. Praha: Národní muzeum, 2019, s. 32, 98. Sign. IV E 87.

32) HONISCH, Erica Supria – ESCRIVA-LLORCA, Ferran – KNIGHTON, Tess: On the Trail of a Knight of Santiago: Collecting Music and Mapping Knowledge in Renaissance Europe, *Music and Letters*, roč. 101, 2020, č. 3, s. 397–453.

33) SALE, Franciscus: *Sacrarum cantionum omnis generis instrumentis musicis et vivae voci accomodatarum* [!] *hactenusque non editarum liber primus*. – Pragae, typis Georgii Nigrini, anno M.D.XCIII. RISM A/I/7, 309.

v Praze u Jiřího Nigrina, věnoval právě Rumpfovi.³⁴ Lze předpokládat, že Rumpf vydání obou tisků financoval.

Uvažovat nad kompozičním stylem či skladatelskou jedinečností Mathiase de Sayve je vzhledem k torzovitosti jeho pražského tisku motet vlastně nemožné. Jediná hlasově kompletně dochovaná skladba ze sbírky *Rosetum marianum* potvrzuje, že byl vcelku obratným skladatelem a bezpochyby zkušeným hudebníkem. Vedení hlasů je v podstatě ještě dosti polyfonní, celá skladba působí s ohledem na dobu vzniku spíše konzervativně. Z dochovaných hlasů pražské sbírky motet lze tušit, že stejný styl použil i v celé sbírce. Je proto na místě otázka, proč sbírka vznikla a za jakým účelem byla vůbec vydána. Odpověď lze formulovat opravdu pouze hypoteticky. Za vznikem stojí se vši pravděpodobností osobní vztah mezi skladatelem a dedikantem. Samotné vydání je pořízeno poměrně jednoduše. Tiskař neužil jakýchkoliv ozdobných prvků či doplňujícího obrazového materiálu, stejně jako není v tisku uvedena žádná doporučující či oslavná báseň na skladatele či dedikanta. Ten je, vedle již zmiňované dedikace, která nám o dalších souvislostech vydání nic nenapoví, pouze zmíněn v textu úvodního moteta.

LIBER PRIMVS, // Motectorum quinque Vocum, // MATHIAE DE SAYVE LEODIENSIS.
// S.C.M. Chori music: viceger: // O. F. // ALTUS. QUINTA PARS. BASSUS. // VETERI
PRAGAE, // Typis mandabat JOHANNES OTTHMAR. // ANNO DOMINI, M. D. XCV.
Uložení:

RISM A/I/7, S 1127

Praha, NM-ČMH IV E 87 (torzo altového hlasu)

Kolín nad Rýnem, Universitäts- und Stadtbibliothek Köln, Hauptabteilung (bývalá Stadtbibliothek Köln), K 16a 7543 (Quinta pars, Bassus)

Dedikace:

ILLUSTRIS: D. DOMINO WOLFGANGO // RVMPHIO, LIBERO BARONI IN WIELROS
ET WEY-//TRACH, SUMMO AULAE PRAEFECTO, SUPREMO CUBICU-//LARIO, ET
INTIMO CONSILIARIO, EQUITI ORDI-//nis S. Iacobi de Spata, & Commendatori in
Paraquellos, Domino // suo & Protectori semper colendissimo.

Produerunt in lucem haemeae lucubratiuculae sub auspiciis, favore // et patrocínio Illustris-
sima D. V. cujus immensa in me colla-/ta beneficia nulla ratione promereri, nedum
compensare mihi // posse videor: nam sive beneficii ipsius magnitudinem spectas, // sive
personae, à qua proficiscitur, dignitatem, earum neutri, ingenii, fortunae //met virium
tenuitas, satisfacere ulla ex parte potest.

Eadem igitur animi // magnitudine et humanitate quibus me in conferendis beneficiis
jamdudum // prosecuta est, exiguum huius grati animi argumentum, et summae meae in
ea // observantiae pignus excipere non dedignetur.

34) DANĚK, *Historické tisky vokální polyfonie*, op. cit., s. 37, 44–45.

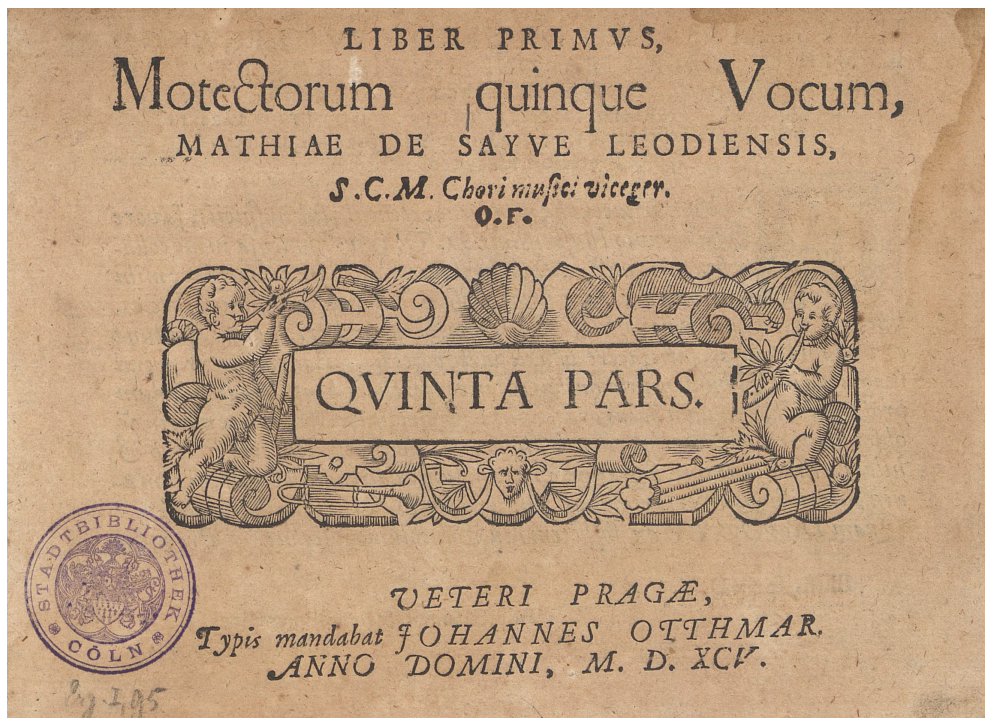
Loco beneficii erit si aequo et // hilari animo, maximi, si gratum et jucundum quaecumque
à me, omni cum a//nimi demissione offertur munus Illustrissimae D. V. accidisse cognov-
vero: // Quam Deus Opt. Max sospitem diu et icolumen servet.

Pragae die

Illustrissimae D.V.

Addictissimus et humillimus cliens,

Mathias de Sayve.

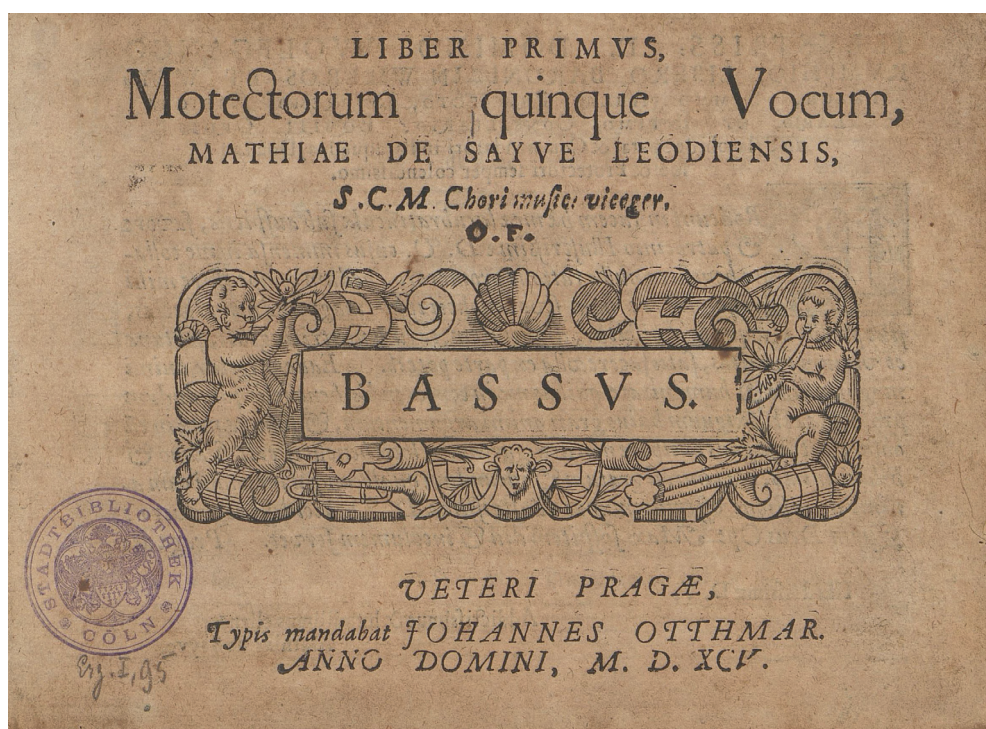
Title page list of the *Quinta pars* volume from a printed edition of *Liber primus motectorum quinque vocum* by Mathias de Sayve, Prague, Jan Othmar, 1595. / *Titulní list svazku Quinta pars* tisku Mathiase de Sayve, *Liber primus motectorum quinque vocum*, Praha, Jan Othmar, 1595.

INDEX MOTETARUM QUE IN HOC // Libro continentur, // QVNIQUE VOCUM.

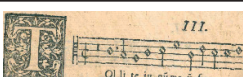
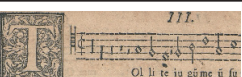

- i. Gaude Sancta Mater.
- ii. Exulta perfelix.
- iii. Tollite jugum meum.
- iv. Istorum est enim.
- v. O Jesu Rex gloriose.
- vi. Pauper sum ego.
- vii. Ipsi verò consideraverunt.

- viii. Ex tui à Patre.
- ix. Fuit homo desus à Deo.
- x. Benedicta sit sancta.
- xi. Benedicamus Patrem.
- xii. Crucem tuam adoramus.
- xiii. Deus misereatur nostri.
- xiv. Beata est virgo Maria.
- xv. Aue Maria, gratia plena.
- xvi. Genuit puerpera Regem.
- xvii. O beatum virum.
- xviii. Surrexit Christus.
- xix. Ne tradideris me Domine.
- xx. Magnus es Domine.
- xxi. Quoniam in tribulationem.

FINIS MOTECTORVM.

Title page of the bass volume from a printed edition of *Liber primus motectorum quinque vocum* by Mathias de Sayve, Prague, Jan Othmar, 1595. / Titulní list basového svazku tisku Mathiase de Sayve, *Liber primus motectorum quinque vocum*, Praha, Jan Othmar, 1595.

	Textový a notový incipit	Altus	Quinta vox	Bassus
1 1.p.	Gaude Sancta Mater			
2 2.p.	Exulta per- felix			
3	Tollite jugum meum			
4	Istorum est enim			
5	O Jesu Rex glorioso			
6 1.p.	Pauper sum ego			
7 2.p.	Ipsi verò con- sideraverunt			
8	Ex tui à Patre			
9	Fuit homo desus à Deo			
10 1.p.	Benedicta sit sancta			
11 2.p.	Benedicamus Patrem			
12 1.p.	Crucem tuam adoramus			
13 2.p.	Deus misere- atur nostri			
14 1.p.	Beata est virgo Maria			

15 2.p.	Ave Maria, gratia plena		
16	Genuit puer- pera Regem		
17	O beatum virum		
18	Surrexit Christus		
19	Ne tradideris me Domine		
20	Magnus es Domine (Oratio To- biae senioris)		
21 2.p.	Quoniam in tribulationem		

Adresa: Prof. PhDr. Petr Daněk, Ph.D., Vysoká škola múzických umení v Bratislave,
Hudobná a tanečná fakulta, Katedra teórie hudby, Zochova 1, 813 01 Bratislava, Slovenská
republika

E-mail: petr.danek@volny.cz

Adresa: Mgr. Petra Alexová, Bärenreiter Praha s.r.o., náměstí Jiřího z Poděbrad 112/19,
130 00 Praha 3

E-mail: petrajakoubkova@seznam.cz